

DE STELLING

Actieve openbaarmaking: goed bedoeld, kennelijk nodig, maar moet het op deze manier?

C.N. van der Sluis

De stelling luidt: ‘De Wet open overheid is onwerkbaar voor (vooral kleine) decentrale overheden vanwege de omvang van de actieve informatieplicht.’

Cornelis van der Sluis is het met deze stelling (genuanceerd) eens.

1 Inleiding

De stelling dat een nieuwe wet onwerkbaar is, doet het in de regel goed. De wetgever doet pogingen om een en ander goed te regelen, maar staat soms zo ver van de praktijk af dat de regeling voor hoofdbrekens zorgt in de uitvoering. Dit hangt natuurlijk voor een goed deel ook samen met de beperking die de wetgever kent dat een algemene regeling moet worden geboden die niet uitputtend kan regelen wat zich in concrete casus kan voordoen.

Met de Wet open overheid (Woo),¹ de opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob), is een en ander niet anders. Vanwege de stelling wordt een en ander gezien daar waar het gaat om het actief openbaar maken van overheidsinformatie. Openbaarmaking dus zonder dat daar een verzoek van een natuurlijk persoon of rechtspersoon aan ten grondslag ligt. En hoewel de stelling vooral de (kleine) decentrale overheden op het oog heeft, denk ik dat veel argumenten voor de stelling een meer algemeen bereik hebben.

Ter onderbouwing van de stelling volgt eerst in paragraaf twee een korte introductie van de regeling in de Woo wat betreft de actieve openbaarmaking. In paragraaf drie volgen de verschillende argumenten waarom dit onderdeel van de Woo onwerkbaar is. Vervolgens wordt in paragraaf vier vastgesteld dat ook de wetgever zelf het (voorlopig) eens is met deze stelling. Afgesloten wordt met een korte conclusie.

2 Actief openbaar maken op grond van de Wet open overheid

Het actief openbaar maken vormt een belangrijk aspect van de Wet open overheid. De wetgever achtte een meer concrete regeling nodig nu artikel 8 Wob – waarin ook al een basis was gecreëerd voor het uit eigen beweging openbaar maken van informatie – kennelijk onvoldoende effect sorteerde.² Om het belang te benadrukken

¹ In geconsolideerde vorm terechtgekomen in *Stb.* 2022, 14.

² *Kamerstukken II* 2013/14, 33328, nr. 9, p. 2-3.

Actieve openbaarmaking: goed bedoeld, kennelijk nodig, maar moet het op deze manier?

van actieve openbaarmaking is daarom ten eerste een en ander al geregeld in hoofdstuk drie van de Woo. Dus ‘fysiek’ nog voor de bepalingen over de passieve openbaarmaking (de afhandeling van verzoeken om informatie).

Dit derde hoofdstuk begint met artikel 3.1 waarin een algemene inspanningsverplichting voor de overheid is opgenomen om informatie zoveel als mogelijk uit zichzelf openbaar te maken. Deze bepaling is iets meer in afhankelijkheid gesteld van nut, noodzaak en redelijkheid van kosten (zie art. 3.1 lid 1 Woo). De regeling uit de Wob (art. 8 Wob) was meer imperatief geformuleerd. Volgens de initiatiefnemers is dit verschil gerechtvaardigd, gegeven de in artikel 3.3 Woo meer geconcretiseerde verplichting tot actieve openbaarmaking van veel informatiecategorieën.³ Overigens kon dit artikel 3.3 Woo eerder meer dwingend en alomvattend worden gelezen als een plicht om alle documenten actief openbaar te maken (tenzij).⁴ Die onverkorte en (ogenschijnlijk) onbegrensde plicht tot actieve openbaarmaking is dus omgebouwd tot een inspanningsverplichting.⁵

In artikel 3.1 Woo wordt duidelijk gemaakt dat ook bij actieve openbaarmaking, indien belangen van derden in het spel zijn, sprake is van een besluit als bedoeld in de Algemene wet bestuursrecht. Toch vindt de wetgever het nodig om op te merken dat de mededeling dat tot actieve openbaarmaking wordt overgegaan, gelijkgesteld wordt met een besluit (art. 3.1 lid 4 Woo). Daarmee wekt de wetgever de suggestie dat er geen sprake zou zijn van een besluit. Iets wat op grond van vaste rechtspraak onder de Wob moeilijk verdedigbaar is.⁶ Dat gegeven maakt ook het derde lid in artikel 3.1 wat overbodig. Daarin is immers opgenomen dat belanghebbenden vooraf in de gelegenheid moeten worden gesteld een zienswijze naar voren te brengen. Dat is overbodig nu dit al volgt uit de Algemene wet bestuursrecht zelf (art. 4:8 Awb).

De meer geconcretiseerde verplichting tot actieve openbaarmaking zien we vervolgens terugkomen daar waar de Woo verplicht voorschrijft om concreet aangewezen categorieën van documenten actief openbaar te maken (art. 3.3 Woo).⁷ Artikel 3.3 geeft daarmee, naast artikel 3.1, de verplichte ondergrens van openbaarmaking uit eigen beweging.⁸ Elf categorieën worden aangewezen, zoals wet- en regelgeving (waaronder ook het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State), vergaderstukken en verslagen van organen als de Tweede Kamer of gemeenteraad, agenda’s en besluitenlijsten, convenanten, onderzoeken en allerlei beschikkingen. Een beperkt deel wordt onverkort actief openbaar gemaakt (art. 3.3 lid 1 Woo). Een ander deel met inachtneming – en dus een beoordeling – van de uitzonderingen van artikel 5.1 en 5.2 Woo. Voor een deel betreft het informatie die al openbaar wordt gemaakt. Denk aan algemeen verbindende voorschrif-

3 *Kamerstukken II* 2018/19, 35112, nr. 3, p. 4.

4 Zie Van der Sluis 2016-I, p. 248.

5 Van der Sluis 2021, p. 444.

6 Vgl. ABRvS 31 mei 2006, ECLI:NL:RVS:2006:AX6362, AB 2006/329, JB 2006/218, Gst. 2006/169.

7 Van der Sluis 2016-I, p. 243-244.

8 *Kamerstukken II* 2020/21, 35112, nr. 12, p. 16.

C.N. van der Sluis

ten (art. 3.3 lid 1 aanhef en onder a Woo) of besluitenlijsten van vergaderingen van het college van burgemeester en wethouders.⁹

3 Onwerkbaar plichten door de inhoud van artikel 3.3 van de Wet open overheid

De stelling dat de actieve openbaarmakingsplicht van artikel 3.3 Woo onwerkbaar is, wordt opgehangen aan de omvang van die plicht. Die omvang wordt enerzijds bepaald door onduidelijkheid van de regeling, zodat de omvang op onderdelen ongewis is (hierop wordt ingegaan in paragraaf 3.1 en 3.2). Anderzijds is de omvang er vooral in de gelegen in de hoeveelheid werk die de regeling met zich brengt (dit krijgt aandacht in paragraaf 3.3 e.v.).

3.1 Onduidelijke omvang: meer is niet (altijd) beter

Een eerste aspect dat opvalt, is dat artikel 3.3 Woo onduidelijk en complex is.¹⁰ Dat was al het geval in een eerste versie van de Woo en dus werd een poging tot verbetering ondernomen met het wijzigingswetsvoorstel dat begin 2019 aan de Tweede Kamer werd aangeboden.¹¹ Die poging lijkt niet direct succesvol en geeft op onderdelen juist meer aanleiding tot discussie.

Illustratief is sub k van artikel 3.3 lid 2 Woo. Daarin ligt besloten dat beschikkingen actief openbaar moeten worden gemaakt. Uiteraard is bij beschikkingen al snel sprake van gevoelige of in elk geval tot personen te herleiden informatie. De behoefte bestaat dan ook al snel om bepaalde beschikkingen uit te zonderen van de openbaarmakingsplicht. Dat heeft dan ook geleid tot een lijst van uitzonderingen. 21 soorten van beschikkingen zijn genoemd, die niet openbaar gemaakt behoeven te worden. Die uitbreiding van de regeling heeft de wetgever voorgesteld 'ten behoeve van de uitvoerbaarheid'.¹² Of men hierin is geslaagd is evenwel zeer de vraag. Meer is niet altijd beter nu dit de leesbaarheid niet vergroot. De Raad van State vroeg juist op dit punt ook aandacht, zonder concreet resultaat.¹³

3.2 Onduidelijke omvang informatieplicht: wat wordt precies wel en niet bedoeld?

Naast dat de regeling zelf lastig te lezen is, kennen de verschillende categorieën van documenten ook nog de nodige interpretatievraagstukken. De eerste categorie van documenten die in het tweede lid wordt genoemd, zijn ingekomen stukken bij bijvoorbeeld de gemeenteraad (art. 3.3 lid 2 aanhef en onder a Woo). Dit onderdeel van de actieve openbaarmakingsplicht geldt evenwel weer niet voor ingekomen

9 Bij die laatste volgt een en ander uit art. 60 Gemeentewet. Merk op dat iets vergelijkbaars voor de Woo nog niet gold voor dagelijkse besturen van gemeenschappelijke regelingen, maar bij inwerkingtreding van art. 3.3 lid 2 aanhef en onder d Woo dus wel.

10 Zie eerder al het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State, *Kamerstukken II 2019/20*, 35112, nr. 7, p. 3 e.v. en ook Van der Sluis 2016-I, p. 248.

11 *Kamerstukken II 2018/19*, 35112, nr. 1-2, uiteindelijk verworden tot wet, gepubliceerd in *Stb.* 2021, 500.

12 *Kamerstukken II 2019/20*, 35112, nr. 7, p. 4.

13 *Kamerstukken II 2018/19*, 35112, nr. 7, p. 1-2.

Actieve openbaarmaking: goed bedoeld, kennelijk nodig, maar moet het op deze manier?

stukken die betrekking hebben op een individueel geval. Wanneer daarvan sprake is en wanneer niet, wordt niet direct duidelijk.

Evenzo worden ambtelijke of extern opgestelde onderzoeksrapporten aangewezen om actief openbaar te maken (art. 3.3 lid 2 aanhef en onder j Woo). Het gaat alleen niet om alle rapporten. Want zodra zij onderdeel vormen van de uitvoering van de taak van het bestuursorgaan en niet voornamelijk uit feitelijk materiaal bestaan (een beetje mag dus wel), dan zijn die rapporten weer uitgezonderd. Bovendien moet het onderzoek betrekking hebben op de wijze van het functioneren van de eigen organisatie of op de voorbereiding of de evaluatie van beleid, inclusief de uitvoering, naleving en handhaving. Een voorbeeld van de wetgever is een medewerkertevredenheidsonderzoek.¹⁴ Maar ook daarvan wordt weer opgemerkt dat niet alle resultaten per organisatieonderdeel openbaar hoeven te worden gemaakt.

3.3 Omvang informatieplicht: toename in aantal procedures

De omvang van de actieve informatieplicht komt, zo al duidelijk is wat actief openbaar gemaakt moet worden, wordt vervolgens ook bepaald door het proces dat gevolgd moet worden. Het leidt immers tot besluiten waarbij ook procedures zijn voorgeschreven.¹⁵ Dit volgt uit het gegeven dat de in het tweede lid van artikel 3.3 Woo genoemde categorieën van documenten openbaar worden gemaakt met inachtneming van de uitzonderingen van artikel 5.1 lid 1 (de absolute uitzonderingen), lid 2 (de relatieve uitzonderingen), lid 5 (de onevenredige benadeling) en artikel 5.2 (de bescherming van persoonlijke beleidsopvattingen).¹⁶ Daarmee wordt onderstreept dat zich belangen kunnen voordoen die aan openbaarmaking in de weg staan. Is sprake van dergelijke belangen, dan is sprake van een besluit als bedoeld in de Algemene wet bestuursrecht.¹⁷

In dit soort gevallen ontstaat als vanzelf, hetgeen de Woo zelf ook onderstreept (art. 3.3 lid 5 onder h en i en lid 7 Woo), de noodzaak van rechtsbescherming. Dat betekent dat vooraf zienswijzen worden gevraagd om die vervolgens te betrekken bij de uiteindelijke openbaarmaking. Dit moet ook betekenen dat belanghebbenden de gelegenheid wordt geboden om tegen de feitelijke openbaarmaking op te komen met een bezwaarschrift en een verzoek om een voorlopige voorziening.

Dat levert dus, buiten het feitelijk actief openbaar maken van de bedoelde documenten, ook nog allerlei procedureel werk op waaraan de wetgever weinig tot geen woorden vuilmaakt. Bezien moet worden wie belanghebbenden zijn, hoe aan hen om zienswijzen wordt gevraagd en hoe die zienswijzen worden betrokken bij het besluit tot openbaarmaking.

3.4 Omvangrijke informatieplicht door hoeveelheid te beoordelen documenten

In vervolg op het voorgaande komt de omvang van de actieve informatieplicht vervolgens tot uitdrukking in het moeten beoordelen van alle documenten zoals genoemd in artikel 3.3 Woo. Allerlei belangen kunnen aan – integrale – openbaarma-

14 *Kamerstukken II 2019/20*, 35112, nr. 9, p. 27-28.

15 *Van der Sluis 2016-II*, p. 782.

16 Aldus art. 3.3 lid 2 aanhef Woo.

17 Vgl. *ABRvS 31 mei 2006*, ECLI:NL:RVS:2006:AX6362, *AB 2006/329*, *JB 2006/218*, *Gst. 2006/169*.

C.N. van der Sluis

king in de weg staan en dienen dus te worden betrokken. Hiervoor is reeds gewezen op de genoemde artikelen 5.1 (lid 1, 2 en 5) en 5.2 Woo. Overigens mag het ervoor worden gehouden dat ook de andere uitzonderingen in hoofdstuk 5 relevant moeten worden geacht bij voornoemde beoordeling.

Dit beoordelen is geen sinecure, zo weet menig persoon die wel eens een Wob-besluit heeft mogen voorbereiden. Om het concreet te maken springt het meest in het oog de uitzondering van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen (art. 5.1 lid 2 aanhef en onder e Woo). Toepassing van deze uitzondering leidt er al toe dat documenten geanonimiseerd moeten worden. Dit is slechts anders als het personen betreft die naar de aard van hun functie reeds in de openbaarheid treden of als verwerking van dergelijke persoonsgegevens noodzakelijk en proportioneel moet worden geacht. Ook hier dus een beoordeling die moet plaatsvinden.

Dit anonimiseren dient bovendien niet alleen in het document zelf plaats te vinden, maar ook bij het meegeven van de bestandsnamen van de documenten die uiteindelijk ontsloten moeten worden via een online platform (PLOOI, zie art. 3.3b Woo). Ook daarbij kan het nog fout gaan, merkte de gemeente Utrecht in 2021.¹⁸

En hiermee hebben we slechts één van de uitzonderingen genoemd. Het gaat natuurlijk om alle belangen die hoofdstuk 5 van de Woo noemt, die zwaarder moeten of kunnen wegen dan het algemene belang van openbaarheid. Dat per definitie geen belanghebbenden meer zouden resteren als tot anonimiseren is overgegaan, hetgeen een initiatiefnemer tijdens de behandeling in de Eerste Kamer opmerkte, is overigens onjuist.¹⁹

3.5 Omvangrijke informatieplicht door hoeveelheid aan te passen documenten

Het gevolg van voornoemde beoordeling is verschillend als we de wetgever mogen geloven. Zo kan die beoordeling van het document leiden tot het gedeeltelijk actief openbaar maken of afzien van het openbaar maken. Is dit het gevolg, dan dient daarvan mededeling te worden gedaan (art. 3.3 lid 8 Woo). Zie verder ook hierna in paragraaf 3.7.

Daarnaast lijkt de wetgever evenwel ook mogelijk te achten dat documenten worden aangepast. Dit valt op te maken uit datgene wat de wetgever opmerkt over het (opnieuw) vaststellen van documenten na een beoordeling of sprake is van uitzonderingen als bedoeld in hoofdstuk 5 Woo. Want de wetgever heeft daarover opgemerkt dat de termijn die gehanteerd moet worden – uitgangspunt is twee weken, maar in bepaalde gevallen is sprake van een andere termijn – afhankelijk is van het moment van vaststellen (art. 3.3 lid 4 Woo). Bij opmerkingen dienaangaande wordt de suggestie gewekt dat bepaalde informatie uit een document wordt verwijderd waarna het (opnieuw) wordt vastgesteld.²⁰ Een extra bewerkingsslag derhalve voor degenen die de documenten gereed moeten maken voor actieve openbaarmaking.

18 www.duic.nl/algemeen/beveiligingsincident-bij-gemeente-utrecht-namen-van-indieners-wob-verzoeken-gepubliceerd,geraadpleegd-juni-2022.

19 *Handelingen I* 28 september 2021, p. 45.

20 *Kamerstukken II* 2018/19, 35112, nr. 3, p. 18; *Kamerstukken II* 2019/20, 35112, nr. 9, p. 37-38.

Actieve openbaarmaking: goed bedoeld, kennelijk nodig, maar moet het op deze manier?

Een en ander kan uiteraard niet gelden voor de documenten die zijn ontvangen van buitenaf. Dan geldt als startpunt van de termijn om tot actieve openbaarmaking over te gaan, binnen twee weken (of een andere termijn) na ontvangst. In die gevallen kan van een bewerking geen sprake zijn.

3.6 Omvangrijke informatieplicht door wijze van verstrekken

Ook in de verplichtingen over de wijze waarop toepassing wordt gegeven aan de actieve informatieplicht zit nog een lastenverzwarend aspect. Want dat elektronisch verstrekken aan de orde is, volgt uit de voorkeursvolgorde die de wetgever heeft geïntroduceerd (art. 2.4 lid 3 Woo).

Belangrijk daarbij is dat de wetgever als eerste voorkeur uitspreekt dat alles in elektronische vorm, in een machinaal leesbaar, open formaat ter beschikking wordt gesteld. Daarna volgt als *second best* de elektronische vorm, gevolgd door een kopie etc.

Deze door de wetgever gestelde voorkeursvolgorde van verstrekkingen (art. 2.4 lid 3 Woo) is niet alleen voorbehouden voor de verstrekking na een verzoek (waarbij nog altijd ook de wens van de verzoeker over de wijze van verstrekking de voorkeur heeft, zie art. 4.5 Woo). Het is ook relevant voor de actieve openbaarmaking. Dat vraagt dus ten aanzien van alle in artikel 3.3 genoemde categorieën dat vooraf wordt bedacht of documenten machinaal leesbaar kunnen worden verstrekt. Daarvan afwijken, vraagt om een nadere uitleg.

3.7 Omvang informatieplicht: mededelingsplicht en (dus) toename van verzoeken

Hiervoor werd al in paragraaf 3.5 gewezen op de plicht om mededeling te doen van niet (volledig) toepassing geven aan deze informatieplicht (art. 3.3 lid 8 Woo). Dit geldt voor de volgens de initiatiefnemers incidentele gevallen dat toepassing van de uitzonderingen (van art. 5.1 en 5.2 Woo) ertoe leidt dat wordt afgezien van actieve openbaarmaking. Deze mededelingsplicht ontstaat dus nadat is besloten om niet tot (gehele) openbaarmaking over te gaan, terwijl artikel 3.3 daar ten aanzien van dat specifieke document wel van uitgaat. Los van het werk dat dit met zich brengt, valt ook niet uit te sluiten dat een dergelijke mededeling juist nieuwsgierig maakt. Een regulier Woo-verzoek (op grond van art. 4.1 Woo) is vervolgens snel gedaan.

4 In goed gezelschap van de wetgever

Uit onder meer de uitvoeringstoetsen en een onderzoek van ABD TOP Consult was gebleken dat de informatiehuishouding van veel overheden ontoereikend is.²¹ Dat gaf in dat geval het inzicht om de eis van het vaststellen van een documentenregister (voorheen art. 2.3 Woo) voorsnog te laten varen met de novelle die in 2019 aan de Tweede Kamer werd aangeboden.²² Datzelfde euvel speelt als vanzelf ook een belangrijke rol bij het meer uit eigen beweging actief openbaar maken van in-

21 Hetgeen ook daarvoor al bleek. Zie uitgebreid hierover Drahmman 2022, p. 88.

22 *Kamerstukken II* 2018/19, 35112, nr. 3, p. 4. Dat register blijft wel een eventuele stip op de horizon, aldus initiatiefnemer Sneller, *Handelingen I* 28 september 2021, p. 37.

C.N. van der Sluis

formatie. De documenten die artikel 3.3 aanwijst moeten immers wel geschikt zijn, voldoen aan de eisen (dat zij in beginsel machinaal leesbaar zijn, zie art. 2.4 lid 3 Woo) en overigens dient ook het proces te zijn ingericht dat een en ander aldus kan worden ontsloten.

Het idee is dat het proces daartoe ook wordt uitgewerkt in het meerjarenplan als bedoeld in artikel 6.2 Woo. Dat plan moet toewerken naar een informatiehuishouding die op orde is.²³ Daarmee wordt ook voldaan aan de zorgplicht om alle documenten in goede en geordende staat te hebben en te houden (art. 2.4 lid 1 Woo). Het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (hoofdstuk 7 Woo) heeft hierbij een belangrijke rol.²⁴

Omdat dit alles enige tijd vergt, heeft de wetgever voorzien in overgangsrecht als het gaat om de regels over actieve openbaarmaking. Daaruit kan direct de conclusie worden getrokken dat de wetgever het op hoofdlijnen eens is met de stelling dat de actieve informatieplicht (op dit moment) nog een brug te ver is. Het overgangsrecht wat betreft de inwerkingtreding van artikel 3.3 Woo (zie art. 10.2, 10.2a en 10.3 Woo) is ook juist ingegeven vanwege de impact op de praktijk.²⁵ Hieruit volgt dat de concrete actieve informatieplicht van artikel 3.3 Woo pas op (latere, nog onbepaalde) termijn in werking treedt. En dat ook nog eens gefaseerd (niet alle categorieën in een keer, en ook niet voor alle overheden in een keer) én bovendien nog eens alleen voor documenten die ontstaan na het toekomstige moment van inwerkingtreding. Vooralnog is voorzien in het aanwijzen van een aantal categorieën in 2023.²⁶

5 Conclusie

Met de actieve informatieplicht (zowel inhoudelijk als procedureel) is veel werk gemoeid. Zowel aan de voorkant wat betreft het interpreteren van de regels als ook wat betreft het proces dat daarna volgt. Dit geldt uiteraard temeer voor organisaties die het werk met minder mensen moeten doen. Het is geen vanzelfsprekendheid bij alle categorieën dat de omvang van de organisatie ook maakt dat met minder omvangrijke of complexe documenten moet worden gewerkt. Dat maakt dat de omvang van de actieve informatieplicht, indien eenmaal helder afgebakend, een grote impact heeft op de ambtelijke inzet. Of de impact in inzetbare uren meevalt omdat het aantal Woo-verzoeken afneemt, een verwachting van de initiatiefnemers, waag ik te betwijfelen. Dat maakt dan ook dat de stelling – dat een en ander onwerkbaar blijkt – kan worden omarmd. Dit temeer nu de informatiehuishouding, ondanks de start van het meerjarenplan van hoofdstuk 6 Woo, nog niet op orde is bij (nagenoeg) alle overheidsinstanties en de verwachting van de wetgever

23 *Kamerstukken II* 2019/20, 35112, nr. 9, p. 37; *Handelingen I* 28 september 2021, p. 40.

24 Zie ook Drahmman 2022, p. 101 e.v.

25 *Kamerstukken II* 2018/19, 35112, nr. 3, p. 18, 31-32.

26 Aldus een brief van de minister van BZK van 8 juli 2022, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/07/08/kamerbrief-tk-over-voortgang-implementatie-wet-open-overheid, geraadpleegd juni 2022.

Actieve openbaarmaking: goed bedoeld, kennelijk nodig, maar moet het op deze manier?

– dat dit met een jaar of acht wel zo ver zal zijn – tamelijk ambitieus kan worden genoemd.

Literatuurlijst

Drahmann 2022

A. Drahmann, 'De Wet open overheid is slechts een tussenstap', in: A.W.G.J. Buijze e.a., *Transparantie en openbaarheid* (VAR-reeks), Amsterdam: Boom juridisch 2022, p. 71-160.

Van der Sluis 2016-I

C.N. van der Sluis, 'De Wet open overheid besproken', *TvCR* 2016, afl. 3, p. 242-257.

Van der Sluis 2016-II

C.N. van der Sluis, 'De Wet open overheid in de gemeentelijke praktijk; besluitvorming bij passieve en actieve openbaarmaking (deel II)', *Gst.* 2016/144.

Van der Sluis 2021

C.N. van der Sluis, 'De Wet open overheid in de gemeentelijke praktijk; wat brengt de novelle? (deel III)', *Gst.* 2021/77.